

ERDŐRENDEZÉSTANUNK ALAPTÉTELEI — ERDŐRENDEZÉSÜNK ALAPELVEI

Dr. Magyar János

Szakosztályunk vezetője — még március elején — azzal a kívánsággal fordult hozzám, hogy majd ennek a mai, már akkor tervbevett ünnepi tanácskozásnak a keretében mondjam el erdőrendezéstanunk legfontosabb lételeit, — azokat a tételeket tehát, amelyek erdőrendezésünk alapelveit (principiumait) alkotják, s éppen ezért erdőrendezésünknek meghatározói (determinánsai).

Megtisztelő bizalomnak vettem, és tartom most is, Gáspár-Hantos Géza elvtársunk kívánságát, vállalkoztam is a teljesítésre, s íme: itt a pillanat és a hely, hogy önként vállalt kötelességemnek megfeleljek, vagy legalábbis igyekezzem megfelelni.

Mondanivalómat persze csupán vázaltszerűen adhatom elő, mert az idő, amely rendelkezésemre áll, eléggé korlátozott.

Nos, mi az *első*, mi a legalapvetőbb tétele erdőrendezéstanunknak, illetve elve erdőrendezésünknek?

Nyilvánvaló, hogy amikor a mi erdőrendezésünkről szólunk, nem akármi-lyen erdőrendezésről, nem is az erdőrendezésről általánosságban, hanem szocialista erdőrendezésről van szó. Így a legelső principium teljesen ugyanaz, mint a szocialista erdőgazdálkodásé, sőt, mint a szocialista közigazdálkodásé (népgazdálkodásé).

A szocialista közigazdálkodásnak — tudjuk — van: 1. feltétele, 2. alapja, 3. módja, 4. eszköze és 5. célja.

Feltétele, és egyidejűleg biztosítéka is, a proletár diktatúra, vagy amint ma már inkább mondani szoktuk: a munkásosztály hatalma, illetve rövidebben: a munkáshatalom.

Alapja: a legfontosabb termelőeszköznek — köztük magától értetődőleg az erdőknek is — társadalmi tulajdona.

Módja: a központilag (centrálisan) tervezett és ellenőrzött gazdálkodás.

Eszköze: bizonyos technika, amelyet állandóan, folyamatosan fejleszteni kell.

Végül célja, a legelőbbrevaló célja: a dolgozó emberek létbiztonságának megteremtése és fenntartása; a dolgozó emberek életszínvonalának következetes javítása; a dolgozó emberek életének egyre szebbé, egyre emelkedettebbé, egyre tartalmasabbá tétele.

Hazánkban az erdőknek — pontosabban: az erdők zömének — a társadalmi tulajdonba vétele már 1945 márciusában megtörtént. Ami azonban a munkásosztály hatalomra jutását illeti, ez csak valamivel később következett be, nevezetesen a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egyesülésével kezdődően. Kétségtelen mindenestre, hogy imigyen a szocialista erdőgazdál-

Dr. Magyar János fenti korreferátumát az Országos Erdőrendezési Napok keretében Sárospatakon, 1975. június 25-én, a programnak megfelelően közvetlenül *dr. Salí Emül ünnepségnyitó* előadása után mondta el. A kézirat lapzárta után érkezett, így AZ ERDŐ) 1975. évi 8. számában csak nagyon lerövidítve, utolsó korreferátumként volt leközölhető. A korreferátumot most teljes terjedelmében közöljük. (*Gáspár-Hantos Géza*)

ködés feltételének és alapjának a létrejöttével megnyílt erdész-társadalmunk számára a szocialista erdőgazdálkodás, s ezen belül a szocialista erdőrendezés kibontakoztatásának a lehetősége. Csakhogy akkor még nem tudtuk egészen világosan, hogy ez a lehetőség egyszersmind szükségszerűség is, másfelől, hogy a szocialista erdőrendezésnek nem a „szabályos” állapotú erdők kialakítására kell irányulnia, mert ennek ideája voltaképpen utópia, hanem a gazdálkodás körébe tartozó munkák közül mindenekelőtt a termelésnek — s erdőgazdálkodásról lévén szó: mindenekelőtt a fatermelésnek — szocialista szisztémás, szocialista metódusos és szocialista technikás előmozdítására.

Egyébként a szocialista technikát illetően még ma is sok gondunk van. Gondjaink mindjárt azzal kezdődnek, hogy a technika szót nem egyértelműen használjuk. Szerintem a technika magyarul és értelmesen elsősorban eljárást jelent, mégpedig alapvetően munkafolyamati eljárást. Hangsúlyoznom kell ezt, mert egyesek a tökéletes társadalmak gyakorlatából olyan technikák átvétele és meghonosítása mellett is szót emelnek — mégpedig különösképpen a „technikai forradalom” jegyében —, amelyek tartalma a mi társadalmi-gazdasági viszonyaink között az ellenkezőjébe csap át, és ellenforradalmivá válik, — ha a kellő időben nem kapunk észbe.

A szocialista közgazdálkodás, s ebben a szocialista erdőgazdálkodás, s ebben tovább a szocialista erdőrendezés feltétele, alapja, módja eszköze és célja (legfőbb célja) olyan determináns-komplexum, amelynek elemei egymásnak is kölcsönösen meghatározói, és semmiképpen sem csereberélhetők kényünk-kedvünk szerint — sem egészükben, sem külön-külön.

Erdőrendezéstanunk *második* alaptétele — lévén az erdőrendezés maga is munkafolyamat — az, hogy a munkafolyamat az embernek olyan tevékenysége, amelynek hét fő alkotóeleme van, nevezetesen: 1. a munkaalany, 2. a munkaeszköz, 3. a munkatárgy, 4. a munkahely, 5. a munkaidő, 6. a munkakörülmények, és végül, de nem utolsó sorban, 7. a munkacél, amelynek az elérésére, sőt megvalósítására az egész munkafolyamat irányul.

Nem szorul bizonyításra, hogy a munkafolyamat alkotóelemei közül a munkaalany, vagyis a munkát végző, élő, dolgozó ember a legfontosabb, s egyszersmind legnélkülözhetetlenebb; élő, dolgozó ember nélkül munkafolyamat nincs, és nem is képzelhető el.

És nem szorul bizonyításra az sem, hogy a szocialista munkafolyamatnak a legfőbb célja is a munkát végző, élő, dolgozó ember, bárha ez a cél nem mindig és nem feltétlenül közvetlen cél, hanem az esetek nagy részében csupán közvetett, olykor többszörösen is áttételes cél, avagy konkrét munkafolyamati feladat.

Persze, a munkafolyamat fő alkotó elemeiről is tudnivaló, hogy nem egyszerűen csak alkotóelemei a munkafolyamatnak, hanem konkrét esetben meghatározói (determinánsai) is, sőt, egymásnak is kölcsönösen, minden viszonylatban egyaránt meghatározói.

Ami az erdőrendezést, mint munkafolyamatot illeti, ebben a munkaalany: az erdőrendező (az erdőrendezőség), a munkafolyamat előre kitűzött, közvetlen célja pedig: a rendezett erdő — az olyan rendű erdő, amely a szocialista társadalom anyagi szükségleteinek —, elsősorban a fa, mint ipari nyersanyag iránt megnyilvánuló szükségleteinek a fedezésére és egyéb, az erdővel szemben reálisan támasztható, közhasznú igényeinek a kielégítésére alkalmasnak, sőt egyre alkalmasabbnak bizonyul.

Ez, persze, máról holnapra megvalósíthatatlan cél, illetve feladat, másfelől a konkrét esetben megvalósított cél, illetve feladat, mint eredmény, sem bizonyul

egyszer s mindenkorra tökéletesen megfelelő eredménynek. Vagyis: az erdőrendezést időszakosan újra meg újra meg kell ismétetni, mindig figyelemben tartva azt az igazságot, mely szerint rendezni annyit jelent, mint emberek, egyéb élőlények, dolgok, tárgyak, jelenségek egymáshoz való viszonyát, kapcsolatát, összefüggéseit, arányait az adott esetben reálisan és előre kitűzött célhoz képest megvalósítani.

Erdőrendezéstanunk *harmadik* alaptétele az, hogy a gazdálkodás három princípiuma, nevezetesen 1. a szükségletfedezés, 2. a tartamosság (folyamatosság) és 3. a gazdaságosság alapelve, amelyet a tőkés társadalmi-gazdasági rendben az erdőtulajdonos egymástól szinte egészen függetlenül választhat az erdejében és az erdejével való gazdálkodásának alapelveül, a szocialista közgazdálkodásban, s ezen belül a szocialista erdőgazdálkodásban, nem három, egymástól elválasztható, hanem csak egyetlen egy, de hármas princípium, s mint ilyen: csakis úgy érvényesíthető valóban jó hatással, illetve hatékonysággal, hogy ha ennek a hármas alapelvnek egyik tagja sem szenved csorbát, hanem éppen ellenkezőleg: mind a három tagja egyaránt nyer érvényesítést, — mégis úgy azonban, hogy a szükségletfedezés elve első az egyenlők között (primus inter pares) módján kap konkrét esetben szerepet.

Ezt pedig azért kell hangsúlyoznom, mert egy idő óta a gazdaságosságot általában összetévesztjük a nyereségességgel, s hajlunk veszedelmesen arra is, hogy a nyereségességet gazdálkodásunkban egyeduralkodó elvnek ismerjük el. Márpedig ez súlyos következményekkel jár, — különösen a szocialista erdőgazdálkodásban, s ebben is még különösebben a mi, hazai, szocialista erdőgazdálkodásunkban.

Hazánk ugyanis termőhelyi tekintetben rendkívül változatos, és éppen emiatt már természettől fogva is sok fafajú, másfelől erdeinkből népgazdaságunk szükségletét tartamosan (folyamatosan, évről évre, rendszeresen, módszeresen) sem mennyiségi, sem minőségi tekintetben nem tudjuk fedezni. Ha mármost ilyen esetben — példaképpen feltételezve, hogy éppen én magam, mintha esetleg valamelyik konkrét erdő- és fafeldolgozó gazdaságunk igazgatója volnék — a gazdaságosság elvét összetéveszteném a nyereségesség elvével, ennek érvényesítése tekintetében pedig a tartamosság elvét csak arra a néhány esztendőre vonatkoztatnám, amely még számomra a nyugállományba helyeztetésemig hátra van, akkor az egyéni érdekem érvényesülne a csoportérdeknek, illetve a közérdeknek, a szocialista társadalom érdekének a kárára. Pedig hát nincs közgazdaságunknak még egy olyan ága, amelynek munkájában a tartamosság elvének, s egyszersmind követelményének olyannyira messzi jövőbe ható jelentősége volna, mint éppen a mi gazdasági águnkéban, a szocialista erdőgazdaságéban. Hiszen a szocialista erdőgazdaságnak olyan nemzedékek (generációk) szükségleteire és igényeire is kell gondolnia évről évre, tartamosan, folyamatosan, amelyek még meg sem születtek. Erdőrendezéstanunkban, illetve erdőrendezésünkben tehát a szükségletfedezés—tartamosság—gazdaságosság hármas alaptétele és egyszersmind alapelve méltán megy olyan hármas követelményszámba, amelyet mind a tervező, mind a végrehajtó, mind az ellenőrző munkafolyamatokban föltétlenül érvényesíteniük kell, nemcsak az erdőrendezőinknek, illetve az erdőrendezőseinknek, hanem bizonyára még fokozottabb mértékben az erdő- és fafeldolgozó gazdaságainknak, mert a tíz évre szóló erdőgazdasági üzemtervek végrehajtása — különösen az üzemmódok tekintetében — elsősorban rajtuk múlik.

Erdőrendezéstanunk *negyedik* alaptétele, s egyszersmind erdőrendezésünk, illetve az egész erdő- és fagazdálkodásunk negyedik meghatározója abban a

tényben gyökerezik, hogy hazánkban őserdő már igen régóta nincs, s így Magyarországon az erdőgazdaság legsajátosabb termelőmunkája: a fatermelés már mindenütt a fatermelés fejlődéstörténetének harmadik fokán folyik. Ezen a fejlődéstörténeti fokon a fatermelés, amint ez már egy negyedszázad óta világosan tudnivaló — már nem egyszerűen csak fa (lignum) gyűjtögetés, és nem is csak az őserdő élőfájának (az arbornak) a kitermelése, hanem már: a) magtermelés (simadugvány-termelés), b) csemete- (gyökeres-dugvány-) termelés, c) fatermesztés, vagyis az élőfa megtermelése és d) az élőfa kitermelésével a holtfának (a lignumnak) az előállítás.

Most a fatermelésnek ezzel a harmadik fejlődéstörténeti fokával kapcsolatban csak azt emelem ki, hogy ezen a fokon egyrészt az erdő egész élőfakészletét kell szükségszerűen újratermelnünk, mégpedig céltudatosan bővítve újratermelnünk, másrészt a „fatermesztés”-nek nevezett munkafolyamatban egy és ugyanaz a faegyed egyidejűleg minősül munkatárgynak, munkatermének (termesztvénynek, arbor-termelvények) és munkaeszköznek is, — aszerint, hogy az előfát adott esetben melyik szerepe (funkciója) alapján, illetve, milyen viszonylatban minősítjük.

Szerfőlött tiszta dolog, hogy munkaeszköznek minősülő szerepüket a faállományban, tehát valamely meghatározott erdőrésztlet fatenyészetében azok a fák töltik be a legtovább, amelyeket a véghasználatig lábon hagyunk. És szerfőlött tiszta az is, hogy a véghasználatig lábon maradó fákkal, az ún. véfákkal, avagy szépfákkal — nemcsak a véghasználati fahozam mennyiségét és főképp értékét növelhetjük jelentősen; általuk — pl. mag-, illetve makktermésükkel — jobb örökletes tulajdonságú fiatalosok létrehozását is elősegíthetjük. A véfás, illetve szépfás fatermesztés tehát az egyik leghatékonyabb módja az élőfakészlet nagyüzemű, nemesítő átalakításának is. A véfák nyomán keletkező újulat, illetve fiatalos ugyanabban a környezetben (milióban) tenyészik tovább, amelyben a természet a véfákat „kinemesítette”, s így az ilyen fiatalosban végbemenő, természetes kiválasztódás (szelektálódás) is a mi céljainknak megfelelő minőségű faállomány kialakulását eredményezheti — szinte minden emberi beavatkozás és egyszersmind ráfordítás nélkül.

Megemlítem, bár aligha szükséges, hogy véfának a faállományban mindig az erdőrésztletre nézve megállapított, elsősleges célhoz képest, megfelelőnek ítélt fákat kell, mégpedig a kellő időben és csak a kellő számban mejelölni, s aztán a többi fától megkülönböztetett bánásmódban részesíteni. Így pl. ha valamely bükkös erdőrésztletünkre nézve az elsősleges cél az, hogy a véghasználati fahozamból a kitűnő minőségű hámozórönk legyen majd a legelőnyösebb arányban nyerhető, akkor véfának nyilván a koronán végigfutó, gyertyaegyenes törzsű (lehetőleg későnfakadó) fák felelnek meg leginkább. Ha pedig más esetben, pl. a talajvédelem, sőt már egyenesen a természetes talajtermelés az elsősleges cél, úgy véfának a csavarodott rostú, bordás, ágas-bogas gyertyán is igen jól megjárhatja, sőt!

Túlságosan részletkérdésekbe bocsátkoznék, ha ezekután még a fafaj (fafajta) és ennek eredete, valamint a faállomány termőhelyi minősége, az erdőrésztlet elsősleges rendeltetése, nemkülönben a véghasználati fő választék és a vágás-érettségi kor, továbbá az állományszerkezet és az üzemmód stb. közötti összefüggések feszegetésével bővebben foglalkoznék. Így csak arra hívom fel tisztelt Hallgatóim figyelmét, hogy a szükségletfedezés—tartamosság—gazdaságosság hármás követelményének az érvényesítése a fatermelés harmadik fejlődéstörténeti fokán egyre összetettebb, egyre szövevényesebb (komplexebb) feladattá

válí, s valóban eredményes megoldása mindannyiunktól egyre alaposabb, egyre sokoldalúbb, egyre körültekintőbb felkészültséget, illetve munkát kíván.

Erdőrendezéstanunk *ötödik* alaptétele az, hogy munkafolyamatainkban mindenekelőtt a cél, mégpedig mindenekelőtt az elsődleges cél szerint való megkülönböztetés (differenciálás) és összevonás (integrálás), vagyis rendszerezés elvét, illetve módszerét kell tudatosan és következetesen alkalmaznunk, s nevezetesen úgy, hogy mindig a munkafolyamat már elmondott általános érvényű gondolati képletébe mintegy „behelyettesítjük”, beleképzeljük a konkrét célt, és a történetileg mintegy adott többi tényezőt (faktort), összetevőt (komponenst), illetve meghatározót (determinánst).

Példa gyanánt szolgáljon e tekintetben, hogy erdőrendezésünkben 1949—50 óta erdőrészesletenként (földrészesletenként) külön-külön tervezünk meg, erdőgazdálkodásunkban külön-külön hajtunk végre, külön-külön ellenőrzünk, sőt külön-külön nyilvántartunk is minden munkát.

A munkahely — az önálló munkahely — tehát munkafolyamataink esetében a konkrét erdőrészeslet (földrészeslet).

Csak hogy az erdőrészesletek (földrészesletek) nincsenek számunkra eleve adva, — azokat meg kell alakítanunk. Így hát a cél szerint való megkülönböztetés elvének alkalmazásával már az erdőrészesletek (földrészesletek) megalakításánál élünk.

Az erdőrészesletek (földrészesletek) megalakításánál — amint ismeretes —, négy fő kritériumnak szerzünk érvényt. Ez a négy fő kritérium: 1. az elsődleges munkacél, vagy másképpen kifejezve: az elsődleges rendeltetés, amelyet a konkrét erdőrészesletre nézve az elsődlegesen fedezendő szükséglethez képest ki kell tűznünk és még kell valósítanunk; 2. az éles elhatároltság; 3. az egyöntetűség, mégpedig az egyértelmű tervezés, végrehajtás, ellenőrzés és nyilvántartás szempontjából; 4. minimális terület, — a hármasság termelési alapelvéhez, vagyis a szükségletfedezés—tartamosság—gazdaságosság alapelvéhez, illetve követelményéhez képest minimális terület.

Magától értetődik, hogy az erdőrendezőnek az erdőrészeslet-megalakító munkájában ezt a négy fő kritériumot együtt és egyaránt kell érvényesítenie — úgy azonban, hogy érvényesítésüket következetesen a felsorolt rendben végezze.

Meghatározó erejű történeti adottság nálunk, hogy hazánkban a fatermelés már a harmadik fejlődéstörténeti fokon folyik, és ezen kell tovább folytatnunk is. Így az elsődleges célok, illetve elsődleges rendeltetések: 1. a lignumtermelés, 2. a magtermelés (simadugvány-termelés), 3. a csemetermelés (gyökeres dugvány-termelés), 4. a bot-, vesszőtermelés.

Ám, ezek az elsődleges célok, illetve elsődleges rendeltetések nem akármelyik erdőrészesletre tűzhetők ki, különösen nem a megvalósíthatóságuk egyenlő esélyével. Ennek oka pedig az, hogy a konkrét erdőrészeslet nemcsak konkrét munkahely, hanem még konkrétan: termőhely, s mint ilyen, a tulajdonságai miatt, pl. elsődlegesen magtermelés céljára, sem biológiai, sem ökonomiai tekintetben esetleg egyáltalán nem alkalmas, ámbár a magszükséglet egyébként fennállna. Ezenkívül a társadalmi szükséglet nem is mindig, vagy legalábbis nem kizárólagosan a lignum vagy a mag, vagy a csemete, vagy a bot, vessző iránt nyilvánul meg elsősorban, hanem még elsődlesebben valamilyen más társadalmi, illetve társadalmi-gazdasági igényként lép fel. Így hát az 1—4. pontban felsoroltakon túlmenően elsődleges célként, illetve elsődleges rendeltetésként: 5. az egészségvédelem, 6. a gát-, part-, műtárgyvédelem, 7. a mezővédelem, 8. a talajvédelem, 9. a természetvédelem, 10. a vadvédelem kitűzése, sőt megvalósítása is lehet bizonyos erdőrészesletekre nézve teljesen indokolt, sőt, egyenesen szükségszerű.

Csak megemlítem, hogy a park-, az üdülő-, a kiránduló-, a séta-, a torna-, a lovaglóerdő, a zöldövezeti erdők, a tájat különlegesen díszítő erdők stb. szerintem mind az elsősorban egészségvédelmi erdők, illetve erdőrezervek kategóriájába sorolhatók.

Végül: a kutatás, a kísérletezés, vagyis az új összefüggések, az új kapcsolatok felderítésének, az új ismeretek termelésének a célja is kitzűzhető elsősorban célként, elsősorban rendeltetésként az ilyen természetű munkafeladatok megoldására alkalmas erdőrezervekre.

Mindezt — ismétlem — csak példaként mondom, mert az elsősorban cél szerint való megkülönböztetést és csoportosítást, vagyis rendszerezést — úgy is mint elvet, és úgy is mint módszert — minden munkafolyamatunkban alkalmaznunk kell, mégpedig különösen élénk tudatossággal és vas-következetességgel akkor, amikor a munkánk fejlesztő célzatú.

Am a szocialista munkafolyamati eljárás, vagyis a szocialista technika, lényegében mindig fejlesztő célzatú!

És most még a mai ünnepi alkalomra szánt mondandóm befejezéséül — de ha úgy tetszik, erdőrendezésünknek akár alapelveként, illetve erdőrendezéstanunknak alaptételeként felfoghatóan is —, azt a véleményemet fejezem ki, hogy hazai, szocialista erdőrendezésünk továbbfejlesztése érdekében bizonyos kutató és kísérletező jellegű munkákra, főképp adat- és méretfelvételek végzésére, zentül maguknak az erdőrendezőknél, illetve az erdőrendezőségeknek is vállalkozniuk kell. Arról, hogy közelebbről milyen adatok, milyen méretek felvételére gondolok, most — idő hiányában — részletesebben nem beszélhetek. Mindössze azt említem meg tehát, hogy feltétlenül szükségesnek tartom az erdőrendező továbbképzését, helyesebben: a továbbképzésük során olyan elméleti és gyakorlati ismeretekkel való felvértezésüket is, amelyek birtokában a szükségesnek bizonyuló, fejlesztő célzatú munkafolyamatokat teljes sikerrel el tudják majd látni.

Ezenkívül alaposan megfontolandónak tartom azt is, hogy vajon nem volna-e célszerű bizonyos munkafeladatok ellátására az ötéves időtartamú, általános erdőmérnök-képzésnél rövidebb idő alatt erdőrendezési specialisták kiképzésére rátérnünk. Több olyan erdőrendezési munkafolyamat van ugyanis már manapság is, amelyet az erdőmérnökknél kisebb képzettségű szakember is kifogástalanul elvégez, vagy legalábbis elvégezhet. Ha rajtam múltnék, én pl. a véfajelölést az erdőrendezőségek munkafeladatai közé utalnám. Meggyőződésem, hogy a véfás fatermesztés nélkül pl. a gyéritések gyakoriságának és erélyének a problémája valóban szakszerűen sohasem oldható meg. Csakhogy a véfás fatermesztés biológiai és ökonómiai tekintetben egyaránt célravezető megvalósításának feltételei is vannak, s ezek közül a legelső a speciális célra orientált tudású szakemberek kiképzése.

Persze, nem szeretném, ha ezeknek a javaslat-szerű gondolataimnak a hallatára tisztelt Hallgatóimban ellenkezést váltanék ki — mondván: újabb gondot, terhet vegyünk a vállunkra, jöllehet a munkánk nem is részésül olyan társadalmi elismertetésben, mint amilyet megérdemelne? Hát, igen, mondhatjuk azt is, hogy a történelem során sok szobrot faragtak már fából, azoknak az erdőszeknek a száma azonban, akiknek az utókor szobrot állított, bizony kevés. Én azonban mégis azt vallom, hogy mindenki úgy képviseli az egyéni érdekét a legjobba, ha azt a közérdek alá rendeli.

Szakágazatunk már a múltban is mindig a társadalmi haladás pártján volt, a jelenben is megbízható szervezete a szocialista munkának, méltán bízhatunk tehát abban, hogy a jövőben is ez marad, illetve még inkább ez lesz.